

Beslut vid regeringssammanträde den 12 april 2012

Sammanfattning

En särskild utredare ska föreslå en åtgärdsinriktad strategi för att motverka överskuldsättning.

I uppdraget ingår att analysera de problem som olika grader av skuldsättning medför för enskilda personer, närstående och samhället i stort samt kartlägga vanliga orsaker till allvarlig skuldsättning. Situationen för barn och unga i överskuldssatta familjer ska beaktas särskilt.

Uppdraget ska redovisas senast den 1 oktober 2013.

Utredningsuppdraget

Skuldsättningsproblemens omfattning, orsaker och konsekvenser

Tillgången till krediter ökar den enskildes möjligheter att planera och ordna sin ekonomi. Samtidigt kan skuldsättning leda till problem. Många personer lever under så ansträngda ekonomiska förhållanden att de har återkommande svårigheter att betala sina räkningar. Detta leder i en hel del fall till en allvarlig skuldsättning som är besvärlig för den enskilde att ta sig ur och som kan medföra även andra negativa konsekvenser i form av sociala och hälsorelaterade problem och utanförskap. Inte sällan drabbas även anhöriga, bl.a. barn och unga.

Att enskilda har problem med att betala sina skulder kan bero på allt från oförutsedda händelser i livet, såsom arbetslöshet, separation, konkurs, sjukdom eller dödsfall i familjen, till svagt socialt skyddsnet och bristande kunskaper om ekonomiska frågor.

Problemen med skuldsättning kan se olika ut. Personer som plötsligt får ett omfattande inkomstbortfall möter exempelvis andra problem än de som successivt byggt upp en svårhanterlig skuld. Ibland kan vissa konsumtionsmönster, som för den enskilde kan framstå som oproblematiske, leda till omfattande ekonomiska problem. Utvecklingen mot allt lättillgängligare krediter och nya inköpsmönster, bl.a. handel över internet, riskerar att förstärka problemen. Sannolikt är det ofta flera omständigheter i samverkan som ligger bakom en allvarlig skuldsättning.

Under de senaste åren har antalet personer i Kronofogdemyndighetens register legat relativt konstant runt 430 000 personer. Det motsvarar ca 4,5 procent av landets befolkning. Antalet ansökningar om betalningsföreläggande för obetalda skulder har ökat under senare år och sedan 2009 legat på ca 1,2 miljoner årligen. Ansökningarna om skuldsanering fortsätter att öka, 2011 avsåg dessa 8 452 personer. Särskilt allvarligt är det att antalet unga som har svårt att betala sina skulder har ökat.

Den vanligaste skuldtypen hos Kronofogdemyndigheten är underhållsstödsskulder. Situationen för skuldyngda bidragsskyldiga föräldrar uppmärksammades också t.ex. i betänkandet Fortsatt föräldrar – om ansvar, ekonomi och samarbete för barnets skull (SOU 2011:51).

Frågan om överskuldsättning har diskuterats under lång tid. Flera försök har gjorts att kartlägga orsakerna bakom allvarlig skuldsättning och konsekvenserna av att enskilda hamnar i en sådan situation. Det saknas dock en samlad och aktuell bild av läget.

I samband med riksdagsbehandlingen av propositionen Bättre möjlighet till skuldsanering (prop. 2010/11:31, bet. 2010/11:CU9, rskr. 2010/11:208) lämnade riksdagen ett

tillkännagivande om behovet av en strategi mot överskuldsättning.

Utredaren ska mot denna bakgrund och med beaktande av tidigare arbete på området, bl.a. betänkandet Vägen tillbaka för överskuldsatta (SOU 2008:82),

- närmare kartlägga och beskriva de problem som skuldsättning medför samt ge en bild av antalet personer som är drabbade av olika grader av skuldsättning,
- analysera problemens omfattning i form av konsekvenser för den enskilde, anhöriga och samhället i stort och då särskilt analysera konsekvenserna för barn och unga i svårt skuldsatta familjer,
- analysera vanliga orsaker till att enskilda hamnar i en skuldsättning som innebär problem, vilket ska inkludera risk- och sårbarhetsanalyser och identifiering av olika typer av varningssignaler.

Föreslå en strategi för att motverka överskuldsättning

Ett flertal insatser har vidtagits för att motverka att enskilda blir svårt skuldsatta, både på nationell och på kommunal nivå liksom av olika organisationer. Undervisning i privatekonomi lyfts fram mer tydligt i de nya kurs- och ämnesplanerna i skolan. Kronofogdemyndigheten, Konsumentverket m.fl. myndigheter arbetar med att ta fram skolmaterial för att nå framför allt unga med råd och information. För att ge även vuxna mer kunskap om privatekonomi har regeringen satsat mer resurser på utbildning och information om privatekonomi i Finansinspektionens regi.

Kommunernas budget- och skuldrådgivare hjälper enskilda att söka frivilliga uppgörelser med näringsidkare och ger stöd i samband med en skuldsaneringsprocess. Tillgängligheten till dessa tjänster skiftar dock mellan kommunerna. Väntetiderna kan variera mellan ingen och flera månaders kötid. En mindre del av budget- och skuldrådgivarnas arbete läggs på

förebyggande insatser. Konsumentverket bistår budget- och skuldrådgivarna med utbildning och information samt med metodstöd och uppföljning. Även Kronofogdemyndigheten medverkar i det arbete som utförs av kommunerna. Socialstyrelsen har tillsynsansvar över verksamheten på området.

Flera förändringar har genomförts i lagstiftningen för att motverka att konsumenter överskuldsetts, bl.a. har skärpta regler för kreditprövning införts för krediter som avser mindre belopp (s.k. snabbblån).

Utredaren ska, med utgångspunkt i den probleminventering som ska göras enligt ovan,

- analysera hur dagens insatser fungerar, en analys som också ska inkludera ansvarsfördelningen mellan berörda aktörer,
- föreslå en åtgärdsinriktad strategi för att minska omfattningen av skuldsättning som leder till problem för den enskilde och dess anhöriga och för att motverka att situationen för dessa förvärras, och då bl.a.
 - överväga och lämna förslag till olika former av förebyggande åtgärder för att motverka överskuldssättning, inklusive åtgärder som underlättar för den enskilde att ta ansvar för sin ekonomi,
 - överväga om och i så fall hur tidiga frivilliga överenskommelser med borgenärerna kan främjas ytterligare,
 - överväga om och i så fall hur budget- och skuldrådgivarnas roll bör utvecklas och vid behov föreslå närmare kriterier för detta (t.ex. när det gäller omfattning, tillgänglighet och kvalitet),
 - överväga om det finns behov av en tydligare eller ändrad ansvarsfördelning mellan relevanta myndigheter och övriga berörda aktörer för att klargöra vilka insatser som bör vidtas av vem och i vilket skede.

Genomförande och redovisning av uppdraget

I uppdraget ingår att resonera kring eventuella behov av förändringar i lagstiftningen. Det ingår dock inte i utredarens uppdrag att lämna författningsförslag.

Utredaren ska beakta erfarenheter från arbete med överskuldssättning i andra relevanta länder, i första hand övriga länder i Norden, men om det anses motiverat även t.ex. Nederländerna och Storbritannien.

Arbetet med strategin ska samordnas med utredningen om skuldsanering för evighetsgäldenärer (dir. 2012:30) och utredningen om framtidens stöd till konsumenter (dir. 2011:38).

Utredaren ska inhämta information och synpunkter från de myndigheter och organisationer som påverkas av utredarens förslag.

Utredaren ska bedöma de ekonomiska konsekvenserna av sina förslag för konsumenter, näringsliv och det allmänna. Om förslagen kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras.

Utredaren ska redovisa vilka konsekvenser de förslag som lämnas får för kvinnor respektive män.

Uppdraget ska redovisas senast den 1 oktober 2013.

(Justitiedepartementet)